

Уваги про галицько-руський театр.

Сегорічна гостина руського театру у Львові дає нам нагоду сказати про него кілька слів.

Ми доси не знимали у Л. Н. В. розмови про галицько-руський театр. Соромно було. Українцям, які живуть в тім переконанню, що галицько-руський театр, субвенціонований краєвим грошем, маючи за собою вже мало що не 40-літню історію, повинен стояти високо і високо держати стяг національної української штуки, ми мусіли б були сказати, що се ілюзія, що сей наш театр з артистичного погляду стоїть низше від не одної зі слабших українських труп, а з погляду національного він також не зовсім може видержати критику вже хоч би для того, що добра половина його репертуару — французькі та німецькі оперетки, або німецькі та польські фарси, що навіть у виставлюваню руських народніх штук найбільшу вагу кладеть ся на танці, а найменшу на серйозне вистудіюване народнього життя і народніх типів, які повинні бути зображені на сцені. Ми були-б мусіли сказати, що сей театр у теперішню пору не має ані одного такого артиста, ані одної артистки, що могли-б зрівняти ся з перворядними артистами в українських трупах, що режисерія, школа в тім театрі або зовсім не існують, або ведуть ся в дусі зовсім чужім нашій питомій штуці, що протагоністи та управники нашого театру часом люди без таланту, неосвічені, яких держить при театрі навіть не бажане зисків, бо таких наш театр не дає, але хороблива впертість бездарного дилетантства або спекуляція на те, щоб перейти з руської сцени на польську. Одним словом, ми були-б мусіли розвернути перед читачами ще одну сумну картину галицької мізерії, на яку не бачили ради, і тим то ми воліли мовчати.

І коли ми отсе тепер знімаємо річ про сей наш театр, то чинимо се не для того, немов би вся ота мізерія могла вважати ся вже рішучо *tempri passati*. Занадто вона свіжа, занадто глибоко корінить ся в наших відносинах і у всьому складі нашого народ-

днього життя, щоб ми могли з неї так швидко вирости. Але все таки треба сказати, що деякі признаки повороту на краще ми вже бачимо, а головню: серед нашої громади почала ся дискусія над поправою стану нашого театру, появляють ся пляни і бажання, а що найважнійше, підіймають ся руки охочі до праці. От тим то ми вважаємо потрібним сказати й своє слово, не з наміром — критикувати минуше або докоряти кому небудь за те, чого не зробили, бо може й не могли зробити, а з одиноким наміром — причинити ся до прояснення становища русько-народнього театру в Галичині, його задачі і умов його розвою, і з його дотеперішньої історії витягти деякі науки на будуще, щоб запобігти можливим помилкам у найближшій часі.

Щоб зрозуміти стан нашого театру, треба тямити, що загально прийнятий тип міського театру не відповідає нашим національним відносинам у Галичині. У нас нема великих міст ані великих промислових центрів, де би купчило ся багато заможної інтелігенції, а й по тих містах та місточках, які є у нас, руська інтелігенція чинить звичайно дуже малий процент; до того ся інтелігенція звичайно дуже небагата, а часто ще й залякана або байдужна до руської національної справи чи то задля кар'єри, чи з партійних поглядів. Найбільша частина руської публіки, що могла-б і хотіла-б заповнювати руський театр, живе по селах; се руське духовенство і заможнійше та національно освідомлене руське селянство. Нема що й казати, що даючи вистави в місті і ще до того вночі, для більшої частини сеї публіки наш театр по prostu не існує; щоб бути на виставі, треба вибирати ся в досить далеку дорогу і дуже часто почувати в місті; се така жертва, яку тільки дехто може дозволити собі і то не так часто, як би сего треба було для правильного відвідування театру. Таким робом наш театр уже а priori, силою обставин засуджений на те, що на провінції мусить притягати до себе не-руську публіку, Поляків і Жидів, які й справді дають нераз і половину всего доходу. Маючи на увазі, що та публіка в значній часті не розуміє руської мови, а йде до театру задля співів, танців і костюмів, руський театр мусить давати в своїм репертуарі значне місце оперетці та пустим фарсам, мусить і руські народні штуки підпускати як мога більше оперетковим елементом — фарсами, співами та танцями.

Та сего не досить. Наша міська публіка, провінційна і столична, не бачить ніколи людowego театру, людowych штук. Поляки

таких штук не мають і польські артисти, ані столичних ані вандрівних труп, таких штук не вміють грати. Нашим артистам, часто мало талановитим і мало інтелігентним, ніде й навчитися, як грати людські ролі. Рідко хто з них уміє підглянути щось у народньому життю сам власними очима; більша частина грає, як Бог на душу положить, або й не грає зовсім, а тільки рецитувє свої ролі. І що цікаво — навіть ті рудіменти гри, які можемо завважити у наших артистів, подобаються не тільки провінційальній публіці, але навіть подобалися краківським і львівським Полякам — знак, що вони й таких рудіментів людської штуки не бачуть у себе! Значить, нема й не може бути відповідної артистичної школи для таких штук. У наших артистів, директорів, режисерів видно нераз добру волю, але дуже рідко видно відповідне до неї фахове знанє. Виявком може служити хіба покійник Іван Гриневецький, сам талановитий артист, та при тім чоловік, що закоштував і російської і європейської школи. Проби, які по його смерті роблено з Підвисоцькими, що також пройшли артистичну школу в українських трупах, і з д. Касиненком, артистом укр. театрів, не вдалися — з особистих причин. Та про те можна сказати, що все те, що доси є артистичного в грі наших артистів у людських штуках, то останки традиції тих попередників. І треба сказати, що ті останки якийсь час ледво-ледво світилися, і були хвили, коли наш театр майже зовсім позбувся їх та з артистичного погляду стояв нижче, ніж коли небудь за весь протяг свого існування.

Наші читачі знайдуть у „Хроніці“ отсеї книжки Л. Н. В. справозданє про нараду досить широкої громади інтелігентних Русинів, яка відбулася у Львові д. 28 вересня під проводом проф. В. Шухевича, а за ініціативою д-ра Е. Олесницького. Ся нарада була не перша в тім роді і, на жаль, по за вибір анкети чи „комітету“ не пішла далі, не договорила ся ні до чого позитивного. Се й не диво. Радили адвокати, вчителі, журналісти, фаховці-ж — артисти руської сцени не були присутні, а новий директор, д-р. Гриневецький, хоч був присутній, не відізвався зовсім. А жаль, бо д-р. Гриневецький, як ми чули з уст д-ра Олесницького, має якісь досить широкі пляни реформи нашого театру. З реферату д-ра Олесницького ми довідалися хіба сего, що д-р. Гриневецький рад би завести у нас оперу. Зрештою пляни і дезідерати референта обертали ся головню коло питання, відки і як роздобути грошей на перестрій театру. Се дало мені причину повернути питанє на другий бік і по-

міркувати, чому наш театр не підносить ся і не розвиваєть ся, а крутить ся якось довкола і по хвилях зглядного розцвіту має хвилі великого упадку? Я вбачав причину сего в тім, що він з а м а л о н а р о д н і й, що в його істнованю не заінтересовані ширші маси нашого народа, не заінтересоване поперед усього наше селянство, і що натомісь він робить занадто багато концесій місточковій, переважно неруській публиці — і репертуаром і грою артистів. Я звернув увагу на конечну потребу — подумати над способами спопуляризования театральних вистав по селах, уважаючи се першою умовою націоналізації театру. Признаюсь, я говорив несприготований і не вичерпав предмету. Полеміка, яка вийшла на сю тему, не по-сунула справи наперед тим більше, коли сам референт зрозумів мою промову так, буцім то я радив зовсім закинути теперішню, міську форму театру, а обмежити ся на сам сільський. Сего, розумієть ся, не було, а я радив тільки подумати про заведене правильних театральних вистав для сел і по селах, бачучи в тім першу підвалину реформи й нашого міського театру в національнім напрямі.

Може не від річи буде тут розвинути трохи мої думки.

Я далекий від того, щоб не признавати вартости теперішнього театру, навіть того нашого руського, навіть такого як він єсть. Він доносить наше слово і нашу пісню в такі сфери, куди-б вони інакше не дійшли, закріплює любов до них серед нашої молодіжи, пригортає (бодай хвилино) до нашої справи відчужених і за-скорузлених, додає нашим змаганням поваги у чужих і загалом варт усякої пошани як прояв нашого духового життя і артистичної творчости. І коли я виказую також його хиби, то власне для того, щоб через їх усунення причинити ся до його зросту і розвою. Але коли я обік сего міського театру (з природи своєї організації він мусить лишити ся міським) бажаю сотворення для нас ще иньшого типу, сільського театру, так се тому, бо бачу загалом у театрі не люксус, а один із конечних, органічних проявів національного життя, і бачу, що наше селянство, в більшій мірі ніж наше маломіщанство, доходить до того духового рівня (бодай у ліпших своїх одиницях, у своїй молодіжи), коли добра книжка і театральні вистави роблять ся для него конче потрібною духовою стравою. Доказом служать аматорські вистави, до яких так рвуть ся наші селяне, на вважаючи на брак відповідного репертуару і вмілого проводу.

Прихильники шаблону і утертих доріг можуть собі говорити, що се утопія, що спеціальний людський театр — річ неможлива, — та ми вже знаємо ціну тих фраз про неможливість. Люди, яким справа розвою нашого народу і його духових прикмет лежить справді на серці, не будуть звертати уваги на такі фрази, але почнуть думати в тім напрямі, і я не сумніваюся, що доведуть справу до доброго кінця. Форм тут можна придумати не мало, починаючи від маріонеткового театру, а кінчаючи на утворенню спеціальної трупи з кількох чи кільканадцятьох артистів, що маючи свій осідок у якімсь місті і даючи там правильно вистави, періодично давали би вистави по селах, очевидно в таких пунктах, де би можна надіятися численнішої публіки і де би в часом повстали й відповідні для вистав будинки. Певна річ, на зиск в таких вистав числити годі, але на них було би далеко раціональніше ужити краю субвенцію, ніж на виставлюване „Корневільських дзвонів“, „Синобородого“ та „Пташника з Тиролю“. Розуміється, для такого театру потрібний спеціальний репертуар, але за те при ньому можна в значній мірі обходитися без оркестри, вистави повинні відбуватися в день (в неділі й свята), а се значно вменшить кошти. Зрештою я не подаю проєкту. За се повинні взятися люди фахові, знавці театральної техніки, та я певний, що се діло зовсім можливе, і раз уведене в життя може мати дуже великі й хосенні наслідки, далеко більші й хосенніші, ніж вистави по містах, де публіка більше привична до всяких видовищ, більше зблязована, а в значній мірі також більше здеморалізована.

Зрештою вже й тепер, направивши думки і амбіцію в той бік, можна би придумати не одно таке, що могло-б вести до сеї мети. Поодинокі артисти могли-б дібрати репертуарикі відповідних драматичних монологів і від часу до часу виставляти їх по селах — у будинках читалень або в інших для сего відповідних місцях, за невеличкою оплатою. Гостюючи по провінції наша трупа повинна мати собі правило: давати в торгові дні дешеві вистави народніх штук зараз по полудні, так щоб вистава кінчила ся найдалі о шестій і люди мали ще час їхати з міста до дому. Все те притягало би селян до театру, робило-б його інституцією для них відомою, любою і дорогою, інституцією справді національною. А тоді ми швидше могли-б числити і на здвигнене національними силами постійної руської сцени, що вдовольняючи потребам інтелі-

генції і висшого артистичного смаку рівночасно була-б матір'ю й людowego театру, розсадником драматичної штуки по всім краю.

Що думка про такий людвий театр не така зовсім дика і утопійна, як видає ся декому з наших любителів шаблону і рутини, се доказує також оживлена дискусия, яка власне тепер ведеть ся в галицько-польській пресі на сю саму тему — над здвигненєм польського людowego театру при помочи краввої субвенції. Є всяка надія, що наші патріоти будуть говорити про утопійність хлопського театру і марити про заведење у нас опери і иньших коштовних екзотичних „реформ“ аж доти, доки Поляки не покажуть їм прикладу людowego театру і рівночасно не витиснуть їх своєю конкуренцією і з того поля, де ми поки що силою обставин, а не власною заслугою, маємо ще верх над Поляками.

Щож до теперішнього нашого театру, то першою умовою його розвою мені видаєть ся: зробити його хоч на половину постійним. Ненастанна мандрівка з місця на місце марнує багато сил і коштів, а надто змушує театр держати ся при однім, давно перестарілим репертуарі, який повторяє ся в кождім місті з малими відмінами. Артисти не мають можности ані потреби виучувати нових штук ані студіювати своїх роль і усе робить ся похапцем, аби-як — звичайно, в дорозі. Тепер, коли у Львові маємо два театральні будинки, було-б можливим у старім театрі винаймати залю для руського театру. Пробуваючи у Львові тягом хоч 3—4 місяці що року наш театр мав би тут можливість осьвіжувати свій репертуар, артисти мали би в польськім театрі добру школу хоч для деяких штук (арештою новий директор, д. Павліковський, обіцяє плекати також польську людovu драму); не одному могла-б тут повчити ся й режисерія і дирекция, та й з иньшого боку користали-б артисти, входячи в товариські зносини з руською львівською інтелігенцією, буваючи в товариствах і беручи участь у товариськім та духовім житю столиці. А більшу половину року вони могли-б обернути по давньому на вандрівку по провінції. О скільки зачуваю, таке часткове стабілізованє нашого театру у Львові входить у плян нового директора, д-ра Гриневецького. Щиро бажаю, щоб йому для сего не хибло фондів. Успіх, яким тішила ся руська театральна дружина у Львові в часі її остатньої гостини, дає надію, що публіка піддержить його, особливо коли й артистичний бік вистав буде поступати чим раз до ліпшого.

Іван Франко.